

Stranice poznamo zaradi dveh množičnih grobišč, ki jih je za seboj pustil divji maščevalni bes Nemcev. Ker so partizani tam 2. 2. 1945 iz zasede streljali na nemška vozila in pri tem ubili A. Dorfmeistra, vodjo cejskega okrožja, so Nemci 12. 2. tam na drevesa ob cesti obesili 98 Slovencev, ki so jih tja pripeljali iz svojih zaporov. Dva so ustrelili.

Ob stari cesti Celje—Maribor, kakšnih 16 kilometrov iz Celja, se na levi strani, izza kamnite soteske, kjer imata cesta in potok Tesnica komaj kaj prostora med skalnimi gmotami desne Konjiške gore in levega masiva Male gore oziroma Stenice, odpre dolina, ki je na jugozahodni strani obdana s Stenico, na severu z vitanjskim Pohorjem, na jugovzhodu pa s Konjiško goro. V Stranica se odcepi cesta proti Vitanju in vodi naprej proti Mislinji. Nekaj kilometrov naprej od Stranic so Zreče, nato pa Slovenske Konjice. Stranice so manjši kraj, sedež župnije s cerkvijo sv. Lovrenca, s pokopališčem in šolo. Občinska oblast je v Zrečah, upravna pa v Slovenskih Konjicah.

Skrivnost Stranic

Nenavaden hrib

Ko se stara cesta Celje—Maribor dvigne na vrh Nagličevega hriba, je malo pred gostilno na levi odcep ceste za Dolič, ki delno leži že v Mislinjski dolini. Ta cesta je edina povezava med tem delom Štajerske in slovenjegraško Koroško. Slab kilometer od odcepa s stare ceste Celje—Maribor stoji na levi strani, tik ob tej koroški cesti vasica Stranice. Malo naprej je velik peskokop rudistnega apnenca, ki ga zagledamo že od daleč, saj je velik del hriba Straniška brda že odzrt. Še nekaj sto metrov naprej je na levi strani tik

ob cesti velik hrib, ki se mu že od daleč vidi, da je nenavadna tvorba, čeprav je danes porasel z borovci. Skoraj vzporedno na desni stojijo dve hiški in stara poslopja z betonskimi zidovi v obliki majhnih bazenov, vse v razpadajočem stanju. Čez dvorišče prve hiše, tik ob vhodnih vratih, pridemo po zaraščeni potki po nekaj desetih metrih do še bolj zaraščene velike jame, kamor je nekdo navlekel veje in nekaj starih strohnjenih debel, kakor da bi hotel prikriti čudno nenaravno jamo. Malo naprej izpod hriba izvira bister potoček, katere-

ga voda je po ceveh speljana čez dvorišče hiš proti cesti.

30.000 hrvaških beguncev

V knjigi *Tretja brigada vojske državne varnosti narodne obrambe* (1988), napisal jo je Drago Vresnik, v poglavju *Osvobodjanje Slovenskih Konjic in Slovenske Bistrice* na straneh od 318 do 320 avtor navaja, da je bilo okoli Slovenskih Konjic zajetih 800 nemških vojakov in da se je tam znašlo okoli 30.000 ustaških ubežnikov in civilistov z vozovi.

Jože Baraga, predsednik zgodovinskega društva v Slovenskih Ko-

njicah in župan med letoma 1990 in 1994, bil je tudi predsednik občinske komisije za povojne poboje, je dejal: "Član naše občinske komisije je bil tudi g. Marovšek, nekdanji ravnatelj osnovne šole v Vitanju, pred tem pa vzgojitelj v Pintarjevem domu na Dobrni, kjer so bili otroci brez staršev, med njimi otroci na Teharjah pobitih staršev, ki so jih imeli najprej pri Petricku in Stygarjevi vili. Zdaj je predsednik okrajne organizacije zveze borcev. V naši komisiji je pripovedoval, kako je kot član Narodne zaščite spremljal 800 nemških vojnih ujetnikov, ki so se v

Konjicah vdali partizanom, proti vojašnici v Slovenski Bistrici.

Zaradi smradu prekop

Komisija je kasneje ugotovila, da so ujetniki prišli samo do ribnika Potrc sredi gozdov med Tepanjem in Oplotnico, kjer so jih pobili. Zdaj je tam zavarovan krajinski park.

V gozdu Lisica, ob cesti iz Slovenskih Konjic proti Oplotnici, so maja 1945 partizani pobili okoli 50 premožnejših Konjičanov. Julija je začelo tako smrdeti, da so jih morali odkopati in s tovornjaki nekega zasebnika odpeljati v protitankovski jarek pri Stranicah. Rad bi še povedal, da je naša komisija ugotovila in tudi zapisala, da je ob levi strani ceste Tepanje—Oplotnica, kjer je tudi gozd, bilo ubitih okoli 200 beguncev Kočvarjev z otroki in ženskami, saj so okoli velikega groba ležali otroški in ženski čevlji ter otroške igrače.”

74 nagih trupel

Ko sem raziskoval, kaj se je zgodilo po koncu druge svetovne vojne na območju žičnega samostana, sem naletel na Anteja Cvelfarja iz Zreče, ki je poznal dogajanje na območju Konjic in Stranic. Povedal mi je naslednje: “Kot 17-letnega fanta so me partizani mobilizirali v Narodno zaščito. Stražili smo kolone civilistov, ki so jih partizani gonili na takrat še obstoječi ozkotirni konjiški vlak. S tem vlakom so jih vozili do Poljčan, od tam pa na Teharje in v Šternthal (danes Kidričev). Po 15. maju 1945 sem moral peš v Stranice v Arzenškov ali Sivčev kamnolom. Tam smo morali stražiti nalaganje nagih mrličev na furmanske vozove. Dva ujetnika Ukrajince sta morala nalagati, domačini pa so pomagali in pripeljali konje, ker so mrličev vozili v nemški protitankovski jarek, ki je bil skopan vzdolž vzhodnega obzidja straniškega pokopališča. To je Bornškova ali po domače Sivčeva zemlja. Zdaj je prek grobišča speljana dovozna cesta do Sivčeve domačije. Teh nagih krvavih trupel je bilo 74.”

Skrivnost rudnika

Gospoda Cvelfarja sem še vprašal, ali kaj ve o straniškem rudniku, ker sem od ljudi že večkrat slišal, da

so tam partizani ustavili dolge kolone hrvaških beguncev in jih razorožili. Vendar begunci dlje od Stranic niso prišli. Zajel je sapa in povedal še naslednje: “Seveda, rudnik sem dobro poznal. Moj oče je bil tam rudar in sem mu velikokrat nesel malico. Takrat sem si rudnik tudi ogledoval, saj mi je oče večkrat rekel, da si bom moral tu kruh služiti. Rudnik je bil last konjiških Hasenbihlov. Vseboval je najboljši premog med takrat znanimi premogovniki, saj je vseboval preko 4.000 kalorij. Če si ga kuril v navadnem štedilniku, se je na njem stopila železna plošča.

Rudniška jama je bila globoka 200 metrov. V Rudnik je bila speljana rudniška železnica, s katero so iz rudnika vozili premog do ceste. Kakih 50 metrov naprej, vzporedno s cesto, so na drugi strani odlagali “šterc”, rudniški odpadek. Še zdaj ga je tam velik kup, ki pa je že porasel z borovci. Ko so v 60. letih širili in asfaltirali tamkajšnjo cesto, sem spraševal delavce, zakaj “šterca” niso uporabili za nasipe. Odgovorili so mi, da so od predpostavljene dobili stroga navodila, da se tistega kupa ne smejo dotakniti, ker je znotraj veliko orožja in razstreliva. Takrat sem začel razmišljati, da se je pred rudnikom in v samem rudniku nekaj zgodilo.” Rudniška želez-

nica je leta 1945 še delovala, vsaj zunanjih del. Leta 1946 so rudnik Hasenbihlom zaplenili in ga zaprli.

Za Lisico Stranice

Ko sem bil predsednik celjske Demosove komisije za poboje, mi je dala Gerti Pleterski naslednjo pričevanje in prošnjo: “Mojo mamo, ki se je pisala Zottl, so ubili skupaj s 50 Konjičani konjiški partizani v gozdu Lisica ob cesti proti Oplotnici. Med morilci je bil tudi Anton Kolar, mesar po poklicu. Julija 1945 so se začeli ljudje, ki so živeli blizu grobišča, pritoževati nad smradom, ki se je širil zaradi plitvo zakopanih žrtev. Takratna oblast jih je dala izkopati in jih prepeljati nekam drugam. Prevoz je opravil g. Gorenjak, zasebni avtoprevoznik. Mene so takrat aretirali in me zaprli skupaj z vsaj 300 ženskami v barake pri tekstilni tovarni Metka. Zaprta sem bila dva do tri tedne, nato pa izpuščena. Čez kakšen teden so me znova aretirali in za tri mesece zaprli na Teharje. Med tem časom so nam zaplenili hišo in gostilno. Pred smrtjo bi rada našla mamin grob, da bi ga lahko obiskovala in označila. Prosim, pomagajte mi!”

Na žalost sem takrat povsod naletel na zid molka. Šele nekaj let po njeni smrti sem zvedel, da imajo

Konjičani skupni grob s 74 neznanimi žrtvami v protitankovskem jarku ob vzhodnem zidu straniškega pokopališča, prek katerega pelje zdaj dovozna cesta do hleva in hiše kmeta Borenška, po domče Sivca. Po pogovoru s hčerko omenjene gospe sem bil potolažen, saj mi je povedala, da je mama pred smrtjo zvedela za grob svoje mame. Njeno ime je dala zapisati na neki drug spomenik znotraj pokopališča.

Dolg občine

Naj dodam še svoje doživljaje omenjenih hrvaških beguncev. Moja družina je pred nacisti zbežala iz Celja in se skrila pri stari mami na Frankolovem. Tako sem kot desetletni fant skoraj dežural pred hišo ob glavni cesti, kjer smo našli zatočišče. Dnevno sem spremljal vsa dogajanja na cesti, saj je tiste čase tudi bilo kaj videti. Zelo dobro se spomnim, da se je nekaj dni po koncu vojne, bilo je zjutraj, pojavila kolona kmečkih voz, ki so jih vleli konji in voli. Vozovi so bili drugačni od naših in polni starejših ljudi in otrok ter raznih zabojev. Ob straneh so hodili v redki koloni uniformirani vojakovi s puškami. Vsak voz je imel približno dva vojaka.

Ob hiši, kjer sem stal, se je eden od voz, ki so ga vleli voli, ustavil. Z voza je skočil fant mojih let in me začel s sklenjenimi rokami prositi za kruh. Odhitel sem v hišo k stari mami in izprosil pol hleba kruha in pleter še zimskih jabolk bobovcev, ki sem jih prinesel iz kleti. Ko sem fantu to dal, se je razjokal in odnesel svojim na voz. Z voza pa mi je prinesel puško flobert na en strel in nemško raketno pištolo. Oboje sem z veseljem sprejel. Voz se je z mahajočimi ljudmi počasi vključil v kolono. Flobert mi je mama takoj odvzela, pištolo za rakete pa imam še danes. Kolona teh beguncev se je mimo nas pomikala še pozno v noč. Čez nekaj dni so po Frankolovem začeli govoriti, da so partizani v Stranicah vse zajeli. Z mamo sva zvečer velikokrat ugibala, kaj se je zgodilo s tistimi fantom mojih let.

Upam, da se bo občina Zreče, kamor spadajo Stranice, pietetno spomnila tudi teh žrtev, ki so tragično končale svoje življenje na tem območju.

Janez Črnej

Fotografija: Ivo Zajdel

Kranj